

Vår ref.: 201106243-24

Lillehammer, 23. november 2011

Minoritetsspråklige elever ved videregående skoler i Oppland - sammendrag av kartlegging og skolebesøk, høsten 2011

Bakgrunn og målsetning

Med Kunnskapsløftet kom det nye læreplaner for språklige minoriteter* (**elever med annet morsmål enn norsk og samisk* jf. opplæringsloven § 3-12). Fra skoleåret 2008/2009 har disse vært gjeldene for både grunnskolen og alle trinn ved videregående skole. Skoleeier i Oppland ønsket å skaffe en oversikt over hvordan skolene arbeider i forhold til minoritetsspråklige ved å gjennomføre en kartlegging og enkelte skolebesøk. Målsetningen var at dette kunne gi grunnlag for å videreutvikle fagområdet, og legge til rette for erfaringsutveksling i arbeidet som gjøres ved den enkelte skole.

Med dette som bakgrunn ble det sendt ut et kartleggingskjema (se vedlegg) til alle videregående skoler i Oppland, september 2011. Dette dokumentet er en sammenstilling av tilbakemeldingene fra skolene og skolebesøk ved Mesna, Gjøvik og Valdres videregående skole. Eksempler er trukket fram fra enkeltskoler for å belyse ulike løsninger, problemstillinger og arbeidsmetoder. Første del av dokumentet er en beskrivelse av hva skolene rapporterer. I siste avsnitt under konklusjon trekkes trådene, og FOS (Fylkesopplæringsjefen) gir en vurdering av funnene og status for arbeidet med minoritetsspråklige elever i Oppland. Veien videre i arbeidet skisseres kort til slutt.

Antall, kartlegging og vedtak

Det er stor forskjell på antall minoritetsspråklige elever ved skolene i Oppland. Det varierer fra 100 elever til 1 elev. Det er Mesna og Gjøvik videregående skole som har flest minoritetsspråklige elever. Henholdsvis 100 på Gjøvik og 55 på Mesna. Gausdal og Valle videregående skole har færrest minoritetsspråklige elever. Henholdsvis 1 per skole. Totalt er det 380 minoritetsspråklige elever registrert i skolesystemet Extens per 1. oktober 2011.

10 av 13 skoler oppgir at de benytter nasjonale kartleggingsverktøy i arbeidet med minoritetsspråklige elever. 7 skoler rapporterer at det er norsk- eller faglærer som foretar kartleggingen. Enkelte skoler samarbeider med PPT (Pedagogisk - psykologisk tjeneste), grunnskolen og voksenopplæringen i kommunen til gjennomføringen. Kartleggingsperioden strekker seg fra skolestart til noen uker utover høsten for de aller fleste skolene. Ved Mesna videregående skole

gjennomføres kartlegging på våren for vg1-elevene som søkes inn på individuelt grunnlag. I dette møtetpunktet deltar i tillegg til elev, foresatte, avgiverskole, PPT og avdelingsleder.

5 av 13 skoler rapporterer at det ble fattet vedtak om særskilt språkopplæring siste skoleår til elever som hadde behov for ekstra undervisning. Antallet vedtak varierer fra skole til skole fra ingen til 11 vedtak.

Undervisningstilbud

Tospråklig fagopplæring

Det er bare Vinstra videregående skole som oppgir at *tospråklig fagopplæring* benyttes. Dette er et tilbud som settes inn ved behov. Skoleåret 2009/2010 tilsatte skolen en arabisktalende lærer. En minoritetsspråklig elev med svake norsk kunnskaper fikk et undervisningstilbud i programfag åtte timer i uka med den tospråklige læreren.

Særskilt norskopplæring

11 av 13 skoler oppgir at de minoritetsspråklige elevene får tilbud om særskilt norskopplæring i tillegg til den ordinære undervisningen. De aller fleste skolene tilbyr dette i form av 2-4 timer undervisning i norsk/fagspråk/begrepsforståelse per uke.

Vargstad videregående skole opplyser at skolen har forsøkt forskjellige organisatoriske løsninger. Skoleåret 2010/2011 (og flere år før det) hadde skolen en ekstra gruppe med norskundervisning de to siste timene en dag i uka, mens resten av skolen har undervisningsfri. Timeplanteknisk og ressursmessig var det en god løsning, fordi det kunne samle elever fra hele skolen. Men skolen opplevde at det var vanskelig å motivere elevene til å møte da andre hadde fri. Skoleåret 2011/2012 forsøker Vargstad en mer fleksibel ordning, der læreren henter de aktuelle elevene ut fra annen undervisning. Dette fungerer når det er få elever i målgruppa, rapporterer Vargstad. Dokka videregående skole tilbyr særskilt norskopplæring på skolen, men samarbeider og kjøper også tjenester av voksenopplæringen i kommunen. Gjøvik videregående skole tilbyr veiledning og opplæring i norsk, 2-4 timer per uke avhengig av programområde. Dataverktøyene, Begrepsportalen og Min vei, benyttes i utstrakt grad som en del av undervisningsopplegget. Veiledningen er et ekstratilbud for enkelte elever skolen mener trenger mer norsk opplæring. Elevene må spesifikt takke nei hvis de ikke ønsker å delta. 2011-2012 er det lagt ut 8 timer i uka totalt ved skolen.

Morsmålsopplæring

Når det gjelder morsmålsopplæring er det kun Raufoss videregående skole som oppgir at dette tilbys. I disse tilfellene er det voksenopplæringen som står for undervisningen. Morsmålsopplæringen gjennomføres enten ved skolen eller på voksenopplæringen med 2-3 undervisningstimer per uke. Skolen opplyser at alle elever med behov og rettighet i utgangspunktet har fått tilbudet, men i enkelte tilfeller har det vært vanskelig å oppdrive habil morsmålslærer.

Spesialundervisning

10 av 13 skoler oppgir at spesialundervisning ved behov er et tiltak som skolen benytter overfor minoritetsspråklige elever nå. Dette sies å vurderes løpende i hvert enkelt tilfelle.

Vg1 over 2 år

8 skoler opplyser at de tilbyr vg1 over to år. Skolene organiserer dette ulikt. Som oftest er det ikke et planlagt løp, men en konsekvens av for svake resultater til å ta seg videre til neste klassetrinn. Enkelte elever går Vg1, samme løp to ganger, andre har redusert antall fag over to år. Blant annet Gjøvik videregående skole trekker spesielt fram at det bevisst ikke er en organisatorisk fellesordning for vg1 over 2 år, og at elevene behandles individuelt.

Mesna videregående skole har en systematisk tilnærning til ordningen. Det er primært individuelle søkere som skolen har tidlig kjennskap til som får tilbudet om Vg1 over 2 år. (Se mer under "Gode grep og utfordringer" om denne samtalen.) Ved skolen tilbys vg1 over 2 år hvor første året vektlegger grunnleggende norsk. Det tilbys 8 timer norsk i uka etter læreplan i grunnleggende norsk og to timer samfunnsfag. Generell studieteknikk og veiledning vektlegges i all undervisning. I de øvrige timene deltar elevene i sine klasser i programfagene. Det første året får ikke elevene sluttvurdering. Det andre året av vg1 deltar elevene ordinært.

Mesna er inne i sitt tredje år med ordningen. Det første året deltok ikke de minoritetsspråklige elevene i ordinære klasser. Dette anså ikke skolen som så vellykket. Nå er det for andre gang skolen tilbyr opplegget hvor elevene både er i en gruppe og med sine egne klasser. Skolen viser til at dette er viktig for integreringen ved skolen, for å praktisere norsk og se hva som forventes i de ulike fagene.

Gode grep og utfordringer

Gode grep skolene trekker fram:

- *Samtale med elev tidlig i skoleåret eller før skolestart* – flere skoler framhever dette som et godt grep.
  - Mesna videregående skole har som nevnt samtale i løpet av våren med elev, foresatte, PPT og avgiverskole. Samtalen baserer seg på kartleggingen Basis fra Netped som gjøres samme dag. Kartleggingen skjer på pc og resultatet kommer med en gang. Med dette som utgangspunkt kan eleven veiledes og rådes til å ta vg1 over 2 år når dette anses som mest hensiktsmessig. Et tidlig møtepunkt med flere involverte gjør det lettere å sikre en god overgang fra grunnskolen til videregående opplæring. Mesna trekker i tillegg fram at planleggingen av neste skoleår kommer tidligere i gang.
  - Valdres videregående skole har de to siste årene gjennomført en innkjøringsuke rett før skolestart for minoritetsspråklige elever som er nye ved skolen. Det er Ung i Valdres som har finansiert opplegget med prosjektmidler. I år var det 8 til 10 deltakere. I løpet av fire dager var målsetningen er å bli kjent med hverandre, skolen og kontaktlærer og skape en mjukere overgang til skolestart. Opplegget består av ulike aktiviteter og norskopplæring med hovedvekt på fagbegrep. Det er lagt inn et måltid i løpet av dagen og siste dagen avsluttes med overnatting for alle vg1-elevene ved skolen. Nytt fra i år var at det også ble arrangert et foreldremøte som en del av innkjøringsuka. Skolen erfarer at det er positivt å bli kjent med foresatte tidlig i skoleløpet. Det ble benyttet tolk i enkelte foreldremøter. Skolen erfarer at oppmøtet blant de minoritetsspråklige elevene er bedre nå etter innføringsuka enn tidligere. Elevene som deltar gir gode tilbakemeldinger. Per dags dato har ikke skolen midler til å videreføre ordningen for neste år.

- Lom videregående skole har gode erfaringer med å kalle inn de minoritetsspråklige elevene en av de første skoledagene til en samtale. I dette møtet avklares forventninger til skolehverdagen. Skolen opplever at denne samtalen er nyttig og kaller det selv en motivasjonssamtale.
- *Leksehjelp* – flere skoler viser til at leksehjelp er et godt grep.
  - Mesna videregående skole har gjort mye ut av leksehjelparenaen. Leksehjelpen er en gang i uka fra klokka 15 til 18. Det er en fast lærer som er tilgjengelig for elevene i dette tidsrommet. I høst er det om lag 16 elever som benytter seg av leksehjelpen for minoritetsspråklige. For å skape en sosial ramme starter leksehjelpen med suppe hver gang. Tilbudet er frivillig, men elevene må melde seg på og skrive under på at de ønsker å delta.
  - Lena videregående skole tilbyr for eksempel leksehjelp i samarbeid med Østre Toten folkeakademiet til minoritetsspråklige elever på de yrkesfaglige utdanningsprogram. Dette tilbudet kommer i tillegg til det ordinære på skolen.
- *Fritak fra norsk sidemål* er det flere skoler som trekker frem som et virkemiddel for best mulig tilrettelegging for minoritetsspråklige elever.

Utfordringer skolene trekker fram:

- Det språklige norsknivået til de minoritetsspråklige elevene varierer. Flere har mangelfulle norsk kunnskaper og spesielt krevende kan det være å opparbeide seg forståelse for fagterminologi og begreper. Enkelte skoler trekker fram at det burde vært et krav til norsk kunnskaper før inntak til videregående opplæring.
- Gjennom kartlegging kan det være vanskelig å skille hva som er språkutfordringer og hva som er generelle lærevansker. Kartleggings skjemaene er ikke gode nok på dette området rapporterer enkelte skoler.
- Flere skoler opplever at det er utfordringer knyttet til organisering, utforming av timeplan og generelle ressursutfordringer.
- Noen skoler viser til at det kan være vanskelig å motivere elevene til for eksempel å bruke lengre tid enn normalt eller motta undervisning ut over det ordinære.

Tilbakemeldinger til fylkeskommunen

Tilbakemeldingene fra skolene viser at det etterspørres økt kompetanse til fagpersonell som underviser minoritetsspråklige elever. Det er blant annet ønsket erfaringsdeling rundt ulike organisatorisk tilbud, og veiledning på aktuelle kartleggingsverktøy. I tillegg kommer det innspill om forslag til innføringsklasser på grunn av svake norsk kunnskaper blant flere minoritetsspråklige elever ved inntak til videregående opplæring. En skole trekker fram at hvis det er behov for bruk av morsmåslærere kan fylkeskommunen kan være delaktig i organiseringen av dette. Det samme nevnes ved innkjøp av alternative kartleggingsverktøy.

Konklusjon med vurdering av funn

På bakgrunn av kartleggings skjemaene og skolebesøkene kommer det fram at skolene har et bevisst forhold til at enkelte minoritetsspråklige elever kan ha ulike rettigheter. Skolene har god oversikt over elevgruppa, men har ulike rutiner og løsninger for hvordan elevene ivretas.

Antall, kartlegging og vedtak

Skolene rapporterer i kartleggings skjemaet et noe lavere antall minoritetsspråklige elever enn det som er registrert i skolesystemet. Det er elevene selv som registrer om de har et annet morsmål enn norsk eller samisk når de søker skoleplass i Vigo. Det at skolene rapporterer et lavere antall enn det som ligger i skolesystemet kan være med på å understreke at ikke alle minoritetsspråklige elever har behov for ekstra oppfølging for å få et tilstrekkelig utbytte av ordinær opplæring.

Målgruppa i § 3-12 er: *”nykomne og andre minoritetselevar som har så dårleg dugleik i norsk at dei ikkje kan følgje undervisning gitt på norsk”*. Retten til særskilt norskopplæring gjelder fram til elevene har tilstrekkelige ferdigheter i norsk til å følge den ordinære opplæringa i skolen. Fjerde leddet i § 3-12 pålegger fylkeskommunen å kartlegge elevene sine ferdigheter i norsk. Kartleggingen har skoleeier delegert til den enkelte videregående skole. Det kommer fram i tilbakemeldingene fra skolene, og spesielt ved skolebesøk, at det er noe usikkerhet knyttet til hvilke kartleggingsverktøy som bør brukes og hva som gir et godt nok grunnlag til å fatte et vedtak om særskilt språkopplæring. Dette gjenspeiles videre i tilbakemeldingene til fylkeskommunen hvor økt kompetanse til fagpersonale om kartleggingsverktøy ønskes fra flere skoler.

Flere skoler viser til at de minoritetsspråklige elevene kartlegges på lik linje med ikke minoritetsspråklige elever ved bruk av nasjonale kartleggingsprøver. Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) anbefaler at minoritetsspråklige elever kartlegges med utgangspunkt i både UDIRs kartleggingsmaterieil for minoritetsspråklige *”Språkkompetanse i grunnleggende norsk”* og UDIRs *”Kartleggingsmateriale for nyankomne minoritetsspråklige ungdommer”*. Grunnen til at det anbefales å benytte disse to kartleggingsmaterialene er at det gir muligheten til å kartlegge både elevens lese- og skrivekompetanse i norsk og elevens kompetanse i andre fag. Dette vil bidra til å angi hvilke fag og områder eleven har behov for ekstra oppfølging. Denne kartleggingen gir et mer nyansert helhetsbilde av elevens nivå enn ved bruk av generelle nasjonale kartleggingsprøver.

Det er på bakgrunn av kartleggingen at et eventuelt vedtak om særskilt språkopplæring skal fattes. FOS vurderer om det generelt fattes for få vedtak om særskilt norsk opplæring i forhold til hvor mange minoritetsspråklige elever skolene rapporterer tilbys et opplegg som de selv definerer som særskilt norskopplæring. Minoritetsspråklige elever med innvilget enkeltvedtak om rett til særskilt språkopplæring har rett til å søke om et fjerde og femte år i videregående opplæring dersom eleven har behov for det i forhold til opplæringsmålene for den enkelte jf. opplæringsloven § 3-1. Vedtak om særskilt språkopplæring utløser også rett til fritak fra vurdering med karakter i sidemål jf. forskrift til opplæringsloven § 3-22. Det kan derfor være avgjørende for den enkelte at det foreligger et enkeltvedtak for å kunne gjennomføre videregående opplæring.

Undervisningstilbud

De aller fleste skolene tilbyr 2-4 timer undervisning i norsk/fagspråk/begrepsforståelse til sine minoritetsspråklige elever. Mange skoler gir veiledning og leksehjelp i tillegg til dette. For mange

elever er dette tilstrekkelig. Det er imidlertid få skoler som rapporterer om at elevene følger læreplan i grunnleggende norsk. Siden flere skoler trekker fram at norsknivået er en utfordring blant enkelte vurderer FOS om flere minoritetsspråklige elever kunne nyttegjort seg å følge denne læreplanen over en periode. Det samme gjelder bruk av tospråklig faglærer og morsmålsundervisning som er lite benyttet i følge tilbakemeldingene fra skolene.

Gode grep og utfordringer

Alle skolene har gode grep som trekkes fram. Det er særlig samtale med elev tidlig i skoleåret eller før skolestart – flere skoler framhever som et godt grep. Under utfordringer er det spesielt et varierende norsknivå hos flere minoritetsspråklige elever skolene vektlegger.

Fylkesutvalget behandlet høringsforslaget om "Innføringstilbud til nyankomne minoritetsspråklige elever" 20.12.2011. Det ble vedtatt at "Oppland fylkeskommune støtter forslaget om at et regelverk ikke bør være til hinder for å organisere egne innføringsklasser. Oppland fylkeskommune samtykker i at skoleeier ikke har plikt til å tilby et innføringstilbud til elever i videregående opplæring." Det var politisk enighet om at Innføringsklasser skal diskuteres og utredes videre blant annet i komitéarbeid. FOS vil følge opp dette.

Veien videre

På bakgrunn av kartleggingen og skolebesøkene som ble gjennomført høsten 2011 har FOS satt i gang/har følgende tiltak på trappene:

- Utarbeide prosedyrehefte for arbeidet med minoritetsspråklige (publisert nov. 2011).
- Utarbeide maler for vedtak til særskilt språkopplæring (tas i bruk fra skoleåret 2012/2013).
- Opprette nettside under Inntak med informasjon om tematikk minoritetsspråklige (publisert nov. 2011).
- Fagdag og kompetanseheving av faglærere som arbeider med målgruppa i samarbeid med Karriere Oppland (våren 2012).
- Diskutere tilbud for minoritetsspråklige elever, blant annet Innføringsklasser.

Vedlegg:

Kartlegging av arbeidet med minoritetsspråklige ved videregående skoler i Oppland

Bakgrunn og målsetning

Med Kunnskapsløftet kom det nye læreplaner for språklige minoriteter. Fra skoleåret 2008/2009 har disse vært gjeldene for både grunnskolen og alle trinn ved videregående skole. Skoleeier ønsker å skaffe seg oversikt over hvordan skolene arbeider i forhold til minoritetsspråklige. Målsetningen er at kartleggingen kan gi grunnlag for å videreutvikle fagområdet og legge til rette for at det kan dras veksler på hverandre i arbeidet.

Antall og kartlegging

<ul style="list-style-type: none">
Hvor mange minoritetsspråklige elever* har dere ved skolen? <i>*elever med annet morsmål enn norsk og samisk</i>
<ul style="list-style-type: none">
Hvordan kartlegges språkkunnskapene? Benyttes nasjonale kartleggingsverktøy?
Hvem foretar undersøkelsen?
Når foretas undersøkelsen?
<ul style="list-style-type: none">
Hvor mange vedtak om særskilt språkopplæring ble fattet i skoleåret 2010/2011?

Hva slag undervisningstilbud gis spesielt for de minoritetsspråklige ved skolen?

<ul style="list-style-type: none">
Tospråklig fagopplæring
<ul style="list-style-type: none">
Særskilt språkopplæring
<ul style="list-style-type: none">
Tilbud om morsmålsopplæring
<ul style="list-style-type: none">
Spesialundervisning ved behov
<ul style="list-style-type: none">
Vg1 over 2 år Hvordan organiseres eventuelt denne ordningen?
<ul style="list-style-type: none">
Annet

Gode grep skolen har gjort i arbeidet med minoritetsspråklige/ Utfordringer skolen har i arbeidet med minoritetsspråklige

--

Tilbakemeldinger til fylkeskommunen i det videre arbeidet med minoritetsspråklige

<ul style="list-style-type: none">
Ønsker/Behov/Forventninger
--

Kontaktperson ved skolen

<ul style="list-style-type: none">
Navn
--